

УТИЦАЈ КОНВЕНЦИЈЕ ВИЈЕЋА ЕВРОПЕ О ЗАШТИТИ ДЈЕЦЕ ОД СЕКСУАЛНОГ ИСКОРИШТАВАЊА И ЗЛОСТАВЉАЊА НА КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Апстракт: Посебан облик организованој транснационалној криминалијети је сексуално искоришћавање и злостављање дјеце које последњих година, злоупотребом интернетских услуга, доживљава изузетну експанзију у цијелом свијету, па и на европском континенту. У циљу усвојивања адекватног одговора на такав карактер овог облика криминалијети, на међународном и регионалном нивоу су донесени многи документи којима су усвојени стандарди кривичноправне заштите полне интегритета дјеце. Међу њима се посебно истиче Конвенција Вијећа Европе о заштити дјеце од сексуалног искоришћавања и злостављања којом су предвиђене обавезе држава чланица да усвоје посебне мјере за спријечавање сексуалног насиља, кривични прогон учинилаца и заштиту дјеце жртва. У раду се даје приказ кривичноправних норми којима је извршена инкорпорација ове конвенције у Кривични законик Републике Српске.

Кључне ријечи: сексуално злостављање и искоришћавање дјеце, Ланзароте конвенција, Кривични законик Републике Српске.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Кривично-правна заштите основних људских права и слобода се последњих деценија значајно мијењала у правцу проширивања њеног обима и успостављања адекватније и потпуније заштите истих од различитих облика повређивања и угрожавања. Чини се да је у том погледу велики

* Редовна професорица на Правном факултету Универзитета у Бањој Луци и потпредседница Уставног суда Републике Српске, ivankam2003@yahoo.com.

искорак учињен у погледу нормативног уређења заштите дјецe, при чему је нагласак стављен на заштиту дјецe од сексуалног искориштавања и злостављања, поготово путем интернета. На регионалном нивоу је донесен велики број резолуција, препорука, директива и конвенција којима су, за државе чланице Европске уније и Савјета Европе, као и за оне које то желе бити, постављени стандарди кривичноправне заштите полног интегритета дјецe.¹ Значајан утицај на креирање кривичноправних норми националних законодавстава у овој области имала је Конвенција Вијећа Европе о заштити дјецe од сексуалног искориштавања и сексуалне злоупотребе (у даљњем тексту Ланзароте конвенција), која је усвојена 2007. године у Ланзаротеу (Шпанија), а потписале су је и ратификовале све државе чланице Савјета Европе.² То је први регионални споразум који је посвећен искључиво заштити дјецe од свих облика сексуалног насиља, неовисно од тога да ли се оно врши ради зараде или не, укључујући и мамљење, односно врбовање дјецe у циљу сексуалног искориштавања. Конвенција има за циљ да се у фокус борбе против свих облика сексуалне злоупотребе дјецe поставе превентивни, заштитни и кривични аспекти те да се успостави мониторинг механизам над њеном имплементацијом. Од држава чланица конвенције се захтијева да установе мјере превенције од сваког облика насиља над дјецом, да проводе мјере подизања свијести грађана о неприхватљивости сваког понашања које има за циљ сексуално искориштавање и злоупотребу дјецe, да уведу низ мјера за заштиту и подршку жртвама насиља и да информишу јавност, а посебно дјецу о правима која имају и опасностима које могу довести до њихове повреде по том основу, те да установе вођење евиденције о учиниоцима ових дјела.

Босна и Херцеговина је потписала и ратификовала Ланзароте конвенцију 2012. године, а Конвенција је ступила на снагу 1. марта 2013. године.³ Међутим, због подијељено-паралелне надлежности у области кривичног законодавства између државе и њених ентитета, заштита полног интегритета човјека је у надлежности ентитета, те је обавеза имплементације Ланзароте конвенције била на ентитетима. У области материјалног кривичног законодавства, Република Српска је то учинила реформом кривичног законодавства из 2017. године.⁴

1 Више о томе в. И. Марковић, „Усклађивање националног законодавства са међународним стандардима у области кривичноправне заштите полног интегритета дјецe“, *Релевантна ишћања примене међународној кривичној права у националном праву* (ур. С. Ного), Удружење за међународно кривично право, Београд, 2012, 249– 253.

2 Конвенцију је потписало и ратификовало свих 46 држава чланица Савета Европе. Руска Федерација је такође потписала и ратификовала Конвенцију. Тунис јој је приступио и тако постао прва неевропска држава чланица. Наведено према <https://www.coe.int/en/web/children/lanzarote-convention>, 10. март 2024.

3 *Службени гласник БиХ/Међународни уговори*, број 11/2012.

4 Дом народа Парламента Федерације БиХ је у јулу мјесецу 2022. године усвојио Нацрт Закона о измјенама и допунама Кривичног закона којим су имплементиране

2. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НОРМИ ЛАНЗАРОТЕ КОНВЕНЦИЈЕ У КРИВИЧНО ЗАКОНОДАВСТВО РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Процес усклађивања кривичног законодавства Републике Српске са одредбама Ланзароте конвенције започео је одмах након њеног ступања на снагу, тј. 2013. године, када је Законом о измјенама и допунама Кривичног закона Републике Српске⁵ предвиђено да застарјевање за кривична дјела против полног интегритета, брака и породице учињена на штету лица млађих од 18 година почиње тећи од дана пунољетства оштећеног. На тај начин законодавац је инкорпорирао одредбу члана 33. Конвенције којим се предвиђа да ће свака странка усвојити законске или друге мјере потребне како би се осигурало да рок застаре за покретање поступка везаног за кривична дјела утврђена у складу с чланом 18., чланом 19. ставом 1.а и б, те чланом 21. ставом 1.а и б буде довољан како би се омогућило ефикасно покретање поступка након што је жртва достигла добну границу пунољетности те сразмјеран тежини дотичног злочина.

Највећи дио одредаба ове конвенције имплементиран је у кривично законодавство Републике Српске новим Кривичним закоником из 2017. године, којим је установљена нова група кривичних дјела – Глава XV – Кривична дјела сексуалног злостављања и искориштавања дјетета – којом је полни интегритет дјете постављен као самостални објекат заштите, различит од полног интегритета пунољетних лица.⁶ При томе треба имати у виду да је одредбом члана 123. ст. 1. т. 7. овог законика прецизирано да је „дијете као жртва кривичног дјела лице које није навршило осамнаест година живота“, из чега произилази да се овом групом кривичних дјела штити полни интегритет човјека до навршених 18 година живота.⁷ Наведено је у складу са одредбом члана 3 Ланзароте конвенције којом је прописано

одредбе Ланзароте конвенције. Нацрт је требао бити упућен у јавну расправу која ће трајати 60 дана, те након тога бити враћен у законодавну процедуру у форми Приједлога. Међутим, то се до времена писања овог рада није десило. Скупштина Брчко дистрикта БиХ је на сједници 24.3.2024. године усвојила Закон о измјенама и допунама Кривичног закона којим је имплементирала одредбе Ланзароте конвенције.

5 Службени гласник Републике Српске, бр. 67/13.

6 Више о томе в. М. Бабић, И. Марковић, *Кривично право, посебни дио*, Правни факултет Бања Лука, Бања Лука, 2018, 131–139.

7 Изузетак је направљен само код кривичног дјела силовање, које је у групи кривичних дјела из главе XIV – Кривична дјела против полног интегритета – јер је, због уобичајеног концепта овог кривичног дјела и његових тежих облика, као квалификаторна околност истог наведено да је дјело извршено према дјетету старијем од 15 година. На тај начин се одступило од концепта да сва инкриминисана понашања којима се повређује или угрожава полни интегритет дјете буду у глави XV Кривичног законика.

да ће појам „дијете“ значити свако лице старосне доби испод 18 година и да „жртва“ значи свако дијете подвргнуто сексуалном искориштавању и сексуалној злоупотреби. Истом одредбом је предвиђено да „сексуално искориштавање и сексуална злоупотреба дјецe“ укључује понашање наведено у члановима од 18 до 23 ове Конвенције, односно у одредбама Главе VI – материјално кривично право – којом су постављени стандарди кривичноправне заштите полног интегритета дјецe. У овом дијелу конвенције садржане су одредбе којима се дефинише сексуално злостављање, дјечија проституција, дјечија порнографија, морално искваривање дјетета и врбовање дјецe у сексуалне сврхе.

2.1. Сексуално злостављање

У вези са сексуалним злостављањем (члан 18.), Конвенција од држава чланица захтијева да инкриминишу намјерни чин: а) учествовања у сексуалним активностима са дјететом које, сходно одговарајућим одредбама унутрашњег права, није навршило правни узраст у коме су сексуалне активности допуштене; б) учествовања у сексуалним активностима са дјететом у којима је: примјењена принуда, сила или пријетња или се злоупотребљава признати положај повјерења, ауторитета или утицаја над дјететом, укључујући ту и положај у породици или се злоупотребљава посебно рањива ситуација дјетета, посебно усљед менталне или физичке инвалидности или ситуације овисности. У другом ставу овог члана се наводи да ће свака страна одредити добну границу испод које је забрањено учествовати у сексуалним активностима са дјететом, а у трећем ставу Конвенције се изричито наводи да одредбе члана 18, став 1.а) немају за циљ уређивање споразумних сексуалних активности међу малољетницима.

Имплементација наведене одредбе Ланзароте конвенције у Кривични законик Републике Српске извршена је првенствено кроз инкриминацију обљуба са дјететом млађим од 15 година (члан 172) којим је извршена апсолутна забрана вршења обљубе или с њом изједначене полне радње са дјететом млађим од 15 година живота. Дакле, забрана постоји неовисно од тога да ли је дијете до 15 година живота пристало или иницирало обљубу или са њом изједначену радњу. За учиниоца дјела предвиђена је казна затвора од двије до десет година. Приликом одређивања добне границе испод које је забрањено учествовати у сексуалним активностима са дјететом, законодавац је уважио ставове који су дошли до изражаја у *Резолуцији 1099 (1996) Парламентарне скупштинe Савјета Европе о сексуалном искориштавању дјецe* којима је наглашено да би чланице међународне заједнице, посебно чланице Савјета Европе, у своје кривично право требале укључити начело да малољетник испод 15 година биолошке старости не може дати правно ваљан пристанак на сексуалне контакте са одраслима. *Ratio legis* таквог рјешења се темељи на општеприхваћеном ставу да се дијете тог узраста налази у посебној развојној фази своје личности у којој није у могућности

да у потпуности схвати суштину и значај полног општења, те да због тога не може ни да одлучује о питањима из сексуалне сфере живота. Поред тога, вршење обљубе или друге полне радње у том периоду може имати значајне негативне посљедице на каснији психофизички развој личности, односно његове сексуалности, те се оваквом концепцијом кривичноправне заштите полног интегритета дјетета жели обезбиједити његов правилан развој.

Поред одредбе члана 18 Ланзароте конвенције, законодавац је имао у виду и одредбе члана 27 (санкције и мјере) и члана 28 (отежавајуће околности) исте, те је у складу са њима предвидио и теже облике дјела и казне за исте. Први тежи облик дјела постоји ако дјело из става 1. овог члана изврши сродник по крви у правој линији до било којег степена, а у побочној линији закључно са четвртим степеном, очух, маћеха, усвојилац, старалац, наставник, васпитач, лекар, вјерски службеник или друго лице којем је дијете повјерено ради учења, васпитања, чувања, старања или њега. За овај облик дјела предвиђена је казна затвора у трајању од 5 до 15 година. Други тежи облик дјела предвиђен у ставу 3. члана 172. постоји ако је дјело из става 1. овог члана извршено употребом силе или пријетње, или искориштавањем душевне поремећености или немоћног стања дјетета, или на нарочито свиреп или понижавајући начин, или од стране више лица, или постоји велика несразmjера у зрелости и узрасту између учиниоца и жртве, или је усљед дјела наступила тешка тјелесна повреда, тешко нарушавање здравља или трудноћа лица према којем је дјело извршено. За овај облик дјела предвиђена је казна затвора најмање осам година, што значи да је посебан максимум казне затвора у овом случају 30 година. Најтежи облик дјела са предвиђеном казном затвора у најмањем трајању 10 година или казном доживотног затвора, постоји ако је усљед наведених облика дјела наступила смрт дјетета.

Одредбом става 3. члана 18 Ланзароте конвенције је изричито предвиђено да се инкриминисање полних радњи са дјететом до одређене животне доби не односи на вршење сексуалних активности међу малољетницима које се одвијају уз обострани пристанак. У складу са тим законодавац је предвидио пермисивну норму којом искључује постојање кривичног дјела из става 1. члана 172. ако између учиниоца и дјетета не постоји значајнија разлика у њиховој душевној и тјелесној зрелости. Интенција законодавца је била да овом одредбом онемогући кажњавање за сексуалне радње које се врше између лица која су на истом или сличном нивоу психичког и физичког развоја, односно међу вршњацима, јер је познато да дјеца у одређеним фазама развоја предузимају одређене радње у циљу истраживања властите сексуалности или из радозналости. Таква понашања немају онај ниво друштвене опасности који је неопходан да би се једно људско понашање сматрало кривичним дјелом. Међутим, у судској пракси постоји неколико случајева неадекватне примјене, односно непримјене ове одредбе,⁸ те сматрамо

8 У пресуди број 11 0 К 025371 19 К-п из 2020. године, која је потврђена пресудом Врховног суда Републике Српске број 11 0 К 025371 20 Кж од 10.10. 2023. године,

да би у некој наредној измјени кривичног законодавства требало извршити прецизирање исте на начин да се пропише да нема кривичног дјела из става 1 члан 172. ако разлика у животној доби између лица која врше обљубу или с њом изједначену полну радњу није већа од три године.⁹

-
- оптужени се ослобађа оптужбе да је извршио кривично дјело обљуба са дјететом млађим од 15 година, члан 172. став 1. КЗ РС. У вријеме извршења кривичног дјела за која се терети оптужени, тј. на дан 10.01.2019. године, оштећена је била у животној доби од 13 година и 3 мјесеца. Школу није похађала. Оптужени је био у животној доби од 18 година. Завршио је средњу школу. У пресуди се наводи да је „саслушањем судских вјештака, прим. мр. сц. др Г. Л. неуропсихијатра и мр. сци М. К. клиничког психолога, утврђено да је оштећена **нормалне физичке развијености за свој узраст, али да су њене интелектуалне способности и психички развој на нивоу узраста дјетета од 7 година...**“ Даље се наводи: „Јасно је и да оштећена А. А. с обзиром на животну доб од 13 година и с обзиром на њене интелектуалне способности утврђене вјештачењем, **апсолутно није била способна, ни тјелесно ни душевно, за ступање у брак као што није била способна да самостално доноси одлуке о ступању у брачну или ванбрачну заједницу, те одлуке о ступању у сполни однос.**“ У вези са оптуженим у пресуди се наводи: „Оцјеном исказа, те оцјеном налаза и мишљења судског вјештака медицинске струке проф. др сци. мед. М. С., психијатра и специјалисте судске психијатрије са налазом и мишљењем психолога А. Ђ., те допунског налаза и мишљења вјештака М. С., утврђено је да је **оптужени ...Б.И. адекватне физичке развијености за свој узраст, нема елементе који би указивали на постојање душевног обољења или душевне поремећености**, а ради се о особи лаке менталне заосталости. Према мишљењу вјештака, његове способности да схвати значај дјела које је извршио и могућности да управља својим поступцима су биле смањене али не у битној мјери, а такођер и могућност да разумије да су забрањене радње ступање у сполне односе са малољетном оштећеном.Према утврђењу овог суда, оптужени Б. И. у вријеме извршења кривичног дјела је **особа која је тек постала пунољетна**. Ради се о особи чије су интелектуалне способности оцијенене као лака ментална заосталост. **С обзиром на таква лична својства оптуженог, овај суд налази да разлика у душевној зрелости између њега и оштећене није значајнија у смислу члана 172. став 6. КЗ РС, тако да се исти због ових разлога неће казнити.** Дакле, у радњама овог оптуженог нису остварена обиљежја наведеног кривичног дјела, јер према одредби члана 123. став 1. тачка 23. истог закона, израз неће се казнити има значење да у том случају нема кривичног дјела.“ Мишљења смо да у конкретном случају суд није у довољној мјери цијенио налаз и мишљење вјештака према којем је психички развој оштећене на нивоу дјетета од 7 година, због чега се не би у потпуности могло прихватити становиште суда да у овом случају између учиниоца и жртве нема значајније разлике у њиховој душевној и тјелесној зрелости.
- 9 У другом случају Основни суд у Бијељини је на приједлог јавног тужиоца за изрицање васпитне мјере од 19. 02. 2019. године, да се према малољетницима примијени васпитна мјера – појачани надзор родитеља због извршеног кривичног дјела обљуба са дјететом млађим од 15 година из члана 172. став 1. КЗ РС, донио рјешење број 90 0 Км 101600 19 Км од 27. 3. 2019. године којим је изрекао тражене васпитне мјере оптуженима иако се у конкретном случају ради о два извршиоца, оба у животној доби од 14 до 16 година, дакле млађи малољетници, а оштећена је имала 13 година и 11 мјесеци. Обзиром да један од оптужених

Имајући у виду сврху Ланзароте конвенције и одредбу члана 3. ове конвенције, као и реалне животне догађаје који су, иако друштвено и морално неприхватљиви, остајали изван домашаја кривичног законодавства, законодавац је проширио обим кривичноправне заштите полног интегритета дјете и на одређена понашања којима се врши сексуална злоупотреба дјете старије од 15 година, при чему је такође ирелевантно постојање пристанка или сагласности дјетета узраста од 15 до 18 година. Новим кривичним дјелом полна злоупотреба дјетета старијег од петнаест година (члан 173) предвиђено је кажњавање вршења обљубе или с њом изједначене радње са дјететом које је навршило петнаест година, коју изврши сродник по крви у правој линији до било којег степена, а у побочној линији закључно са четвртим степеном, очух, маћеха, усвојилац, старалац, наставник, васпитач, лекар, вјерски службеник или друго лице коме је дијете повјерено ради учења, васпитања, чувања, старања или њега. Дакле, суштину дјела чини инкриминисање обљубе или с њом изједначене полне радње са дјететом старијим од 15 година од стране лица која су на неки начин гаранти његовог правилног психофизичког развоја због специфичног односа који имају према њему. Предвиђено је кажњавање и оног ко изврши обљубу или с њом изједначену полну радњу са дјететом старијим од петнаест година, искористивши његову психичку незрелост или лакоумност, или ако између њих постоји велика несразмјера у зрелости или узрасту. Тежи облик дјела постоји у случају када је дјело из претходних ставова извршено злоупотребом положаја према дјетету које се према учиниоцу налази у односу какве подређености или зависности, или искориставањем душевне поремећености или немоћног стања дјетета, а лакши облик дјела ако је у претходним случајевима извршена нека друга полна радња.

2.2. Дјечија проституција

Посебан облик сексуалног искориставања дјете јесте *дјечија проституција*. С тим у вези треба поменути одредбу члана 19 Ланзароте конвенције којим је предвиђена обавеза инкриминисања следећих намјерних активности: а) врбовање дјетета за проституцију или омогућавање дјетету да судјелује у проституцији; б) присиљавање дјетета на проституцију или профитирање од дјечије проституције или на други начин искориставања дјетета за такве сврхе; ц) кориштење дјечије проституције. За потребе овог члана, израз “дјечија проституција” означава чињеницу кориштења дјетета

није имао навршених 15 година живота, а да се овим дјелом забрањује вршење обљубе или с њом изједначене полне радње са дјететом млађим од 15 година, могло би се поставити питање да ли је он жртва или извршилац дјела?! Јасно је да према одредби става 6. члана 172. у овом случају нема кривичног дјела, те да су и тужилаштво и суд погрешно примијенили Кривични законик. Такво рјешење има КЗ Републике Хрватске у члану 158. став 3.

за сексуалне активности, за које се даје или обећава новац или неки други облик накнаде или протучинидбе као плаћање, без обзира на то врши ли се то плаћање дјетету или трећој особи. Имплементација ове норме у кривично законодавство Републике Српске извршена је кроз неколико инкриминација. Ту се на првом мјесту треба поменути кривично дјело навођење дјетета на проституцију (члан 180) којим се предвиђа кажњавање за оног ко, ради зараде или друге користи, дијете наводи, подстиче или намамљује на пружање сексуалних услуга или на други начин омогући његову предају другоме ради пружања сексуалних услуга, или на било који начин учествује у организовању или вођењу пружања сексуалних услуга, а знао је или је морао и могао знати да се ради о дјетету (предвиђена је казна затвора од једне до осам година и новчана казна). Поред тога, инкриминисано је и кориштење сексуалних услуга дјетета које је навршило петнаест година уз давање било какве накнаде или противуслуге, ако је учинилац знао или је био дужан и могао знати да се ради о дјетету, при чему је ирелевантно да ли се лице које се наводи, подстиче или намамљује, већ раније бавило проституцијом. Поред овог кривичног дјела треба поменути и кривично дјело трговина дјецом које је сврстано у групу кривичних дјела против слобода и права грађана (члан 146) јер је један од циљева трговине дјецом њихово кориштење за проституцију.

2.3. Дјечија порнографија

Конвенција предвиђа и кривична дјела у вези са *дјечјом порнографијом* (члан 20), и у том смислу предвиђа да ће свака странка осигурати да се инкриминишу сљедећа неовлаштена и намјерна понашања: а) производња дјечије порнографије; б) нуђење или стављање на располагање дјечије порнографије; ц) дистрибуција или преношење дјечије порнографије; г) набављање дјечије порнографије за себе или друго лице; е) посједовање дјечије порнографије и ф) свјесно добијање приступа кроз информационе и комуникациона технонологије до дјечије порнографије. За потребе овог члана израз “дјечја порнографија” подразумијева било какав материјал који визуелно приказује дијете које се бави стварним или симулираним експлицитним сексуалним понашањем, или било који приказ дјечијих сексуалних органа првенствено за сексуалне сврхе. Свака страна може задржати право да не примјењује, у цјелини или дјелимично, став 1. а и е за производњу и посједовање порнографског материјала: - који се састоји искључиво од симулиране представе и реалне слике непостојећег дјетета (виртуелна дјечја порнографија); - укључивање дјеце која су достигла године живота које су означене у члану 18, ставу 2 (године живота изнад којих је дозвољено вршење обљубе), ако се те слике производе и посједују уз њихову сагласност и само за своје приватне сврхе. Државе могу резервисати право да не примјењују, у цјелини или дјелимично, став 1. ф. Кривични закон Републике Српске је и прије последње реформе предвиђао кривично дјело везано за дјечију

порнографију. Међутим, новим кривичним законом је ова област усклађена са Ланзароте конвенцијом тако што је законодавац, нормирајући кривично дјело искориштавање дјете за порнографију у члану 175, изричитом одредбом става 6. дефинисао дјечију порнографију на исти начин као и Конвенција. Овим кривичним дјелом су обухваћене све радње које су наведене у одредби члана 20 Ланзароте конвенције, а предвиђена је и пермисивна норма којом се предвиђа да се дијете неће казнити за производњу и посједовање порнографског материјала који приказује њега лично или њега и друго дијете ако су они сами тај материјал произвели и посједују га уз пристанак сваког од њих и искључиво за њихову личну употребу. Приликом тумачења ово кривичног дјела треба имати на уму да се под појмом дјетета као жртве подразумева лице до навршених 18 година живота.

Укључивање дјете у *порнографске представе* је специфичан вид сексуалног искориштавања и злостављања дјете, дефинисан у члану 21 Ланзароте конвенције, којим је предвиђена обавеза држава чланица да предузму све неопходне законодавне или друге мјере да би обезбиједиле да се следећи видови намјерног понашања инкриминишу: а) ангажовање дјетета да учествује у порнографским представама или навођење дјетета да учествује у таквим представама; б) приморавање дјетета да учествује у порнографским представама или остваривање зараде или неки други вид искоришћавања дјетета у такве сврхе; в) свјесно присуствовање порнографским представама у којима учествују дјета. Кривични законик Републике Српске је имплементирао ову одредбу кроз инкриминацију искориштавање дјете за порнографске представе из члана 176. којом је предвиђен основни облик дјела који се односи на навођење дјетета на учествовање у порнографским представама. Међутим, ако се дијете присили или наведе да учествује у порнографској представи, употребом силе, пријетње, обмане, преваре, злоупотребом положаја или тешких прилика дјетета или односа зависности, постоји тежи облик овог дјела. Слично као и код претходног дјела законодавац је предвидио кажњавање и за оног ко гледа порнографску представу уживо или путем комуникацијских средстава ако је знао или је требало и могло да зна да у њој учествује дијете.

2.4. Морално искваривање дјетета

Посебан значај Ланзароте конвенције се огледа у томе што је у оквиру материјалног кривичног права предвидјела и одредбу о моралном искваривању дјете (члан 22) тако што је обавезала државе чланице да предузму све неопходне законодавне или друге мјере у циљу инкриминисања намјерног чина узроковања да дијете које још није прешло добну границу задану примјеном члана 18. став 2, у сексуалне сврхе, буде свједок сексуалног злостављања или сексуалних активности, чак и уколико оно само не мора да учествује у томе. С тим у вези треба поменути кривично дјело навођење

дјетета на присуствовање полним радњама (члан 174) којим је законодавац у Републици Српској инкриминисао навођење дијетета да присуствује силовању, обљуби или са њом изједначеној полној радњи, предвиђајући тежи облик овог дјела ако је оно извршено употребом силе или пријетње или према дјетету млађем од петнаест година. Чини се да је законодавац овом одредбом предвидио шири обим заштите полног интегритета дјетета него што се то захтијева чланом 22. Ланзароте конвенције, обзиром да се основним обликом дјела инкриминише морално искваривање дјетета, тј. односно лица до 18 година живота, а уколико се оно односи на лица која су предвиђена у складу са одредбом члана 18. став 2. Ланзароте конвенције постоји тежи облик овог дјела. У истом смислу треба поменути и кривично дјело задовољење полних страсти пред дјететом (члан 179) којом се предвиђа кажњавање за оног ко пред дјететом врши радње намијењене задовољавању властите или туђе полне страсти, или ко наведе дијете да пред њим или пред другим лицем врши такве радње. Инкриминисање моралног искваривања дјетета је *ratio legis* кривичног дјела упознавање дјецe с порнографијом (члан 177) којим се предвиђа кажњавање за оног ко дјетету млађем од петнаест година прода, поклони, прикаже или јавним излагањем, посредством комјутерске мреже или других видова комуникације или на други начин учини доступним списе, слике, аудио-визуелни материјал или друге предмете порнографске садржине или му прикаже порнографску представу. За учиниоца дјела је прописана казна затвора од шест мјесеци до три године. У циљу адекватне примјене законодавац је прописао да се порнографијом сматра материјал који визуелно или на други начин приказује лице у правом или симулираном евидентном сексуалном понашању или који приказује полне органе људи у сексуалне сврхе, осим ако се ради о материјалу који имај умјетнички, медицински или научни значај.

2.5. Мамљење дјецe у сексуалне сврхе

У циљу заштите дјецe од свих облика сексуалног злостављања и искориштавања Ланзароте конвенција је предвидјела инкриминисање мамљења дјецe у сексуалне сврхе (члан 23) тако што је прописала да ће свака чланица предузети све неопходне законодавне или друге мјере да би криминализовала приједлог који одрасло лице с намјером упути користећи информациону и комуникациону технологију дјетету које још није досегло узраст наведен у примјени члана 18. став 2, ради извршења било ког кривичног дјела одређеног у складу са чланом 18. став 1.а) или члана 20. став 1.а) против њега или ње, ако је тај предлог пропраћен и материјалним радњама које воде ка одржавању таквог састанка. Имплементација наведене нормe у кривично законодавство Републике Српске извршена је прописивањем кривичног дјела искориштавање компјутерске мреже или комуникације другим техничким средствима за извршење кривичних дјела сексуалног

злостављања или искориштавања дјетета (члан 178 Кривичног законика) којим је предвиђено кажњавање за оног ко са дјететом старијим од петнаест година, користећи компјутерску мрежу или комуникацију другим техничким средствима, договори састанак ради вршења обљубе или са њом изједначене полне радње, или ради производње порнографског материјала, или ради других облика сексуалног искориштавања и појави се на договореном мјесту ради састанка. Уколико је дјело предузето према дјетету млађем од 15 година, постојаће тежи облик овог кривичног дјела. Слично као и код имплементације одредбе члана 22 Ланзароте конвенције, законодавац је и овим дјелом прописао шири обим заштите полног интегритета дјетета, јер се основни облик дјела односи на дијете старије од 15 година.

3. ЗАВРШНЕ НАПОМЕНЕ

Реализација постављених циљева Ланзароте конвенције захтијева и адекватну казнену политику законодавца која, поред прописаних казних оквира за поједина кривична дјела, обухвата и неке друге мјере којима се имплементирају одредбе члана 27. Ланзароте конвенције (Санкције и мјере). У том циљу, Кривичним закоником Републике Српске је забрањено ублажавања казне за кривично дјело обљуба са дјететом млађим од 15 година (члан 54. став 3) као и обавезно изрицање учиниоцу кривичног дјела учињеног на штету полног интегритета дјетета мјере безбједности забрана потпуног вршења позива, дјелатности или дужности, при чијем обављању се остварује непосредан контакт са дјецом без временског ограничења (члан 77. ст. 2 и 3). Поред тога, код кривичних дјела из члана 175, 176, 177. је предвиђена обавеза одузимања предмета који су кориштени за извршење дјела и уништавање порнографског материјала који је настао извршењем дјела.

Поред Кривичног законика који је, прописујући инкриминације које се односе на заштиту полног интегритета дјете, имплементирао већину одредаба Ланзароте конвенције које се односе на материјално кривично право, треба рећи да су одредбе ове конвенције у правни систем Републике Српске имплементирани и неким другим законима. Тако нпр. поједине одредбе из поглавља VII. – Истрага, казени прогон и поступовно право су имплементирани у правни систем Републике Српске Законом о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку.¹⁰ Међутим, у циљу обезбјеђења оптималне заштите дјетета жртве сексуалног злостављања и искориштавања, потребно је извршити додатно усклађивање нашег правног система са овим одредбама Ланзароте конвенције.

У вези са одредбама поглавља VIII – Евидентирање и чување података, сматрамо да је Република Српска, усвајањем Закона о посебном регистру лица правоснажно осуђених за кривична дјела сексуалног злостављања и

10 Службени гласник Републике Српске, бр. 13/2010, 61/2013 и 68/2020.

искориштавања дјецe, значајан дио ових одредаба имплементирала у свој правни систем. Наиме, одредбом члана 37. Ланзароте конвенције је предвиђено да ће у циљу спречавања и казненог прогона казnenих дјела утврђених у складу с овом Конвенцијом, свака држава чланица усвојити потребне законодавне или друге мјере за прикупљање и чување, у складу с релевантним одредбама о заштити личних података и другим релевантним правилима и јамствима које прописује унутарње право, података везаних уз идентитет и генетички профил (ДНК) особа осуђених за казнена дјела утврђена у складу с овом Конвенцијом. Законом о посебном регистру лица правоснажно осуђених за кривична дјела сексуалне злоупотребе и искориштавања дјецe,¹¹ одређују се лични подаци који се уписују у Регистар и начин њиховог чувања и давања на кориштење, степен њихове повјерљивости, као и посебне мјере које се спроводе према лицима правоснажно осуђеним за кривична дјела сексуалне злоупотребе и искориштавања дјецe. Сврха овог закона је обезбјеђивање заштите дјецe од сексуалне злоупотребе, злостављања и искориштавања, те спречавање лица правоснажно осуђених за та кривична дјела да поново изврше исто или слично кривично дјело. Могло би се рећи да одредбе овог закона којима је предвиђена обавеза осуђених за ова кривична дјела да се периодично јављају надлежним органима Министарства унутрашњих послова или да их обавјештавају о планираним путовањима, односно да се уздржавају од посјеђивања мјеста на којима се окупљају дјецa и објеката у којима се окупљају дјецa, као што су школске зграде, школска дворишта, вртићи, игралишта, играонице, дјечје манифестације и слично, имају за циљ обезбјеђивање праћења и надзора над учиниоцима кривичних дјела сексуалног злостављања и искориштавања дјецe у циљу спречавања поновног извршења таквих кривичних дјела.¹² Поред тога, овај закон предвиђа обавезу свих организација, удружења, институција и слично, које у свом раду остварују контакт са дјецом, да приликом ангажовања неког лица провјере да ли је оно уписано у овај регистар, како би се онемогућило да лице које је већ осуђено за неко кривично дјело сексуалног злостављања или искориштавања дјетета, вршењем свог посла, опет дође у непосредан контакт са дјецом. Тиме је на извјестан начин реализована одредба члана 5. став 3. Ланзароте конвенције којим је предвиђено да ће свака држава чланица усвојити потребне законодавне или друге мјере, у складу са својим унутрашњим правом, како би осигурала да услови за приступ струкама чије обављање подразумијева редовите контакте с дјецом осигуравају да кандидати за те струке нису претходно осуђивани за дјела сексуалног искориштавања или сексуалног злостављања дјецe.

11 *Службени гласник Републике Српске*, бр. 28/2023. Закон је први пут донесен 2018. године (*Службени гласник Републике Српске*, бр. 31/18), а ауторка овог рада је била предсјеница радне групе која је писала текст тог закона.

12 Ланзароте конвенција у члану 27 ставу 4 предвиђа да свака странка може усвојити друге мјере у односу на починитеље, као што је одузимање родитељских права или праћење или надзор осуђених особа.

Ланзароте конвенција предвиђа и друге мјере које се односе на запошљавање, образовање и подизање свијести особа које раде у контакту са дјецом, на образовање дјете, превентивне програме и мјере интервенције, мјере заштите и помоћи жртвама, односно низ других мјера којима се настоје створити услови за ефикасно сузбијање и спречавање овог облика криминалитета. Јасно је да само измјенама материјалног кривичног законодавства није могуће постићи жељени циљ. Међутим, сматрамо да је адекватно кривично законодавство услов за ефикасну превенцију истог, јер без адекватно постављених инкриминација и адекватне казнене политике законодавца није могуће ни адекватно процесуирање учинилаца ових дјела. Република Српска је измјенама свог кривичног законодавства 2017. година те имплементирањем одредаба Ланзароте конвенције у свој правни систем, направила значајан искорак у том правцу.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић М., Марковић И., *Кривично право, посебни дио*, Правни факултет Бања Лука, Бања Лука, 2018.
- Марковић И., „Усклађивање националног законодавства са међународним стандардима у области кривичноправне заштите полног интегритета дјете“, *Релевантна ишћања примене међународној кривичној права у националном праву* (ур. С. Ного), Удружење за међународно кривично право, Београд, 2012.

ПРАВНИ ИЗВОРИ

- Конвенција Савјета Европе о заштити дјете од сексуалног искориштавања и сексуалне злоупотребе.
- Кривични законик Републике Српске, *Службени гласник РС*, бр. 64/17, 104/18 – Одлука УС, 15/21, 89/21, 73/23.
- Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 13/2010, 61/2013 и 68/2020.
- Закон о посебном регистру лица правоснажно осуђених за кривична дјела сексуалног злостављања и искориштавања дјете, *Службени гласник Републике Српске*, бр. 28/2023.

СУДСКА ПРАКСА

- Пресуда број: 11 0 К 025371 19 К-п из 2020. године.
- Рјешење број: 90 0 Км 101600 19 Км од 27. 3. 2019. године.

*Ivanka Marković, PhD**

THE INFLUENCE OF THE COUNCIL OF EUROPE CONVENTION ON THE PROTECTION OF CHILDREN AGAINST SEXUAL EXPLOITATION AND ABUSE ON THE CRIMINAL LEGISLATION OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

Summary

The Council of Europe Convention on the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse was created as a result of efforts to ensure, at least on European soil, an optimal normative framework for the protection of children from this form of crime. By signing and ratifying it, member states undertook to adapt their national legislation to the principles and standards of protection of children's sexual integrity established by this convention. In addition to a series of provisions related to various areas and measures that should be taken in order to prevent sexual abuse and exploitation of children, provide assistance to victims and raise the awareness of the social community about this criminality, the provisions related to substantive criminal law are particularly significant because they determine legal framework for the actions of all protection subjects.

Republika Srpska, with the reform of the criminal legislation in 2017, implemented these provisions of the Council of Europe Convention on the protection of children from sexual exploitation and sexual abuse. In addition, a part of the provisions was implemented by the Law on protection and treatment of children and minors in criminal proceedings and the Law on a special register of persons legally convicted of criminal acts of sexual abuse and exploitation of children. This created a good normative basis for the protection of children from this form of crime, the real effects of which can only be obtained through adequate application of them by judicial institutions.

Keywords: sexual abuse and exploitation of children, Lanzarote Convention, Criminal Code of the Republic of Srpska.

* Full professor of the University of Banja Luka – Faculty of Law; Vice president of the Constitutional Court of the Republic of Srpska, ivankam2003@yahoo.com